

pennego dnia pamisiam - ze do naszego sztygu
przyszło „gestapo”, i zaczęli uderic zewryje. Zapręli tatus
do znalezi sacharyng. Tam pomiedzieli te grozne
stora. Jesli tatus nie pame to go zastrelęly.

W ostatnich dniach
„gestapo.” Zaczęli
to samo. Zaczęli
pasęć, tatus
wyszedł do
pomiedziat
Jaka uciecha
moze wyobrazic

... i zinali go do
tatus odpomadat
Tępy azęby tatus
wredic męsc
szęć „gestapo”
sobie nie
proces.

W ostatnich
itono to
Zaczęto
moglam
mis dac
ufarazęć
stęgnęć
wstęć
nie

„wysiedlenia”
męsc P lat
a postanowi
chęćami o
co uciec
go nie

זדה מה שהיה...

יזמנה של בת 12 שחזרה מאושוויץ

(1939-1945)

זזה מה שהיה...

יומנה של בת 12 שחזרה מאושוויץ

(1939-1945)

טובצ'יה לוסטמן

תורגם מפולנית לעברית בידי טובה פגי, 1990.

העטיפה: טובצ'יה לוסטמן בגיל 12 על רקע עמוד מתוך היומן שכתבה.

עיצוב: נורית פגי

© כל הזכויות שמורות 2000.

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, לתרגם, להמחז, לשדר, להקריא בציבור, לאחסן במאגר מידע, או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אמצעי ומדיום - קיים, או שיהיה קיים בעתיד - אלקטרוני, אופטי או מכני, לרבות צילום, הקלטה ואינטרנט, ללא אישור קודם בכתב מהמחברת.

בסוף שנת 1945, מספר חודשים לאחר סיום המלחמה,
העליתי את זכרונותי בכתב, בשפה הפולנית.
הייתי אז כבת שתיים-עשרה.

את מה שחוויתי כתבתי ספונטנית מתוך הזכרון, ללא
עזרתו של איש, במחנה העקורים ברגן בלזן שבגרמניה.

לא מצוינים ביומן תאריכים והסיבות מובנות. הם לא היו
ידועים לי, וגם לא היתה להם שום משמעות לגבי. הזמן
באותם ימים, נתפס באופן שונה גם על ידי מבוגרים.

לפני כעשר שנים, תרגמתי את זכרונותי לעברית, למען
ילדי. אחת הסיבות לכך, שהגיע הזמן להכיר באותו עבר
כאוב שלי, לתת לו לגיטימציה ולא להתכחש לו יותר.

זכרונות אלה נכתבו על ידי טובצ'יה לוסטמן, שעם פרוץ המלחמה היתה בת שש, גרה בויז'בניק ברחוב PILSUDZKIEGO 40. טובצ'יה לא ביקרה בבית-ספר (נאסר אז על ילדי היהודים לבקר בבתי-ספר) ולמדה קרוא וכתוב פולנית בכוחות עצמה. כחודש-חודשיים לפני גירוש יהודי ויז'בניק למחנות ההשמדה (שהתרחש ב-27.10.42) בהיותה בת תשע, נמסרה למשפחה פולנית בסטרחוביצה ועל ידי כך ניצלו חייה.

לאחר שהות של מספר חודשים אצל אותה משפחה פולנית - כשחלק מהזמן היא מוסתרת בעליית-גג, במזווה או מאחורי ארון - היא הוברחה לתוך מחנה העבודה היהודי בסטרחוביצה. היא שהתה שם עד לחיסול המחנה, וביום 28.7.44, בגיל 11, יחד עם כל האסירים היהודים, הוסעה במשך שלושה ימים ושלושה לילות בקרונות בקר, ללא מים ומזון למחנה הריכוז אושוויץ.

טובצ'ה שרדה, אך לא כך רוב רובם של ילדי יהדות פולין. "ידברו זכרונותיה אלה גם בשמם" היא אומרת.

היא עלתה לישראל בשנת 1947, הקימה משפחה וגרה בעיר חיפה. שמה כיום טובה פגי, היא נשואה, אם לשלושה ילדים, סבתא לארבעה נכדים ובעלת תואר שני בפילוסופיה.

יעקב שניר (שיינר)
יו"ר ועד יהודי קהילת
ויז'בניק-סטרחוביצה
בישראל

תוכן הענינים

6	פרוץ המלחמה
6	אני נמסרת למשפחה פולנית
6	אצל המשפחה הפולנית
8	במחנה העבודה בסטרחוביצה
9	“סלקציה”
9	השמועה מתאמתת
10	ליל הזוועה וחיסול המחנה
10	אושוויץ
13	“מחנה הצוענים”
14	לאן? (צעדת המוות)
16	רבנסבריק
16	רכלין
19	הדרך לפולין
20	פולין
25	לוח זמנים
26	תמונות

פרוץ המלחמה

בהיותי כבת שש, אני זוכרת זאת מצוין, פרצו לעירנו ויז'בניק-סטרחוביצה חיילים גרמנים, גולגלות מתים על כובעיהם. הם החלו להתפרע בעיר, ערכו חיפושים בבתי היהודים, והיו אוסרים אותם בהזדמנויות ובתירוצים שונים.

יום אחד, פרצו לביתנו, ערכו חיפוש ועצרו את אבא בטענה שמצאו סכרין וזה אינו חוקי. אבא היה עצור בגסטאפו מספר שבועות, לחצו עליו שיודה כל מיני הודעות (כך הוא סיפר לנו אחר כך) ואיימו כי יהרגו אותו. לבסוף, שחררו אותו. את שמחתנו לבואו הביתה, איש לא יוכל לתאר. כך הרגשתי את תחילתה של המלחמה.

אני נמסרת למשפחה פולנית

בעיר עברו שמועות מפה לאוזן כי ליהודים צפוי גירוש. למילה גירוש היה צליל מאוד מאיים. בינתיים, המבוגרים יצאו לעבודה לבתי החרושת בסביבה, ואנו הילדים נשארנו בבית. שעות רבות היינו נשארים לבד, עד שהורינו היו חוזרים מהעבודה. כולם פחדו מהגירוש, והורי מתוך דאגה לי, התחילו לדבר ביניהם על כך שימסרו אותי למשפחה פולנית. היות ואני דומה לילדים פולנים, שערותי בהירות ועיני כחולות, אוכל להתערב בהם מבלי שיזהו אותי. בינתיים הייתי בבית, אך למחשבה כי יהיה עלי להיפרד מאמא, אבא ואחותי, הייתי נתקפת פחד וחשבת שאין גרוע מזה.

לפתע, במהירות שלא תיאמן, נפוצה השמועה המאיימת: הגירוש יהיה מחר. כבר הערב עלי לעבור למשפחה הפולנית. בצער רב נאלצתי להשלים עם גורלי ולהפרד מהוריי. לקחתי חלק מבגדי, אמא נתנה לי שקית קטנה עם דברים בעלי-ערך ותלתה אותם על צווארי. אבא רב איתי שאלבש מעיל ואני לא רציתי. בחושך הלכתי עם האישה הפולנייה שהביאה אותי אליהם, אני חושבת מרחק די הגון, כי זאת הייתה עיירה אחרת.

אצל המשפחה הפולנית

ל"דודה", כך הוסכם שאקרא לאשה הפולנייה, היו שתי בנות גדולות ממני בהרבה, ובן קרוב לגילי. הוסכם שאתחזה לבת של קרובים שבאה מעיירה אחרת ונשארה לביקור ארוך. כמובן שהיה עלי לדעת את התפילות הנוצריות בעל-פה, אחרת לא יאמינו שאני נוצרייה. הסידור הזה ארך זמן מה, והייתי יוצאת לחצר ומשחקת עם הילדים. את הילדים היה בכל זאת קשה לרמות. הם התחילו לחשוד בי, ולעשות לי כל מיני בחינות בתפילות הנוצריות, ואני הייתי מנסה להתחמק בתירוצים שונים. סיפרתי זאת ל"דודה" והיא החליטה שזה נהייה מסוכן, ויהיה עלי להבא להתחבא בבית ולא לצאת יותר החוצה. היא אמרה שתספר לאחרים כי חזרתי הביתה, לעיירה ממנה באתי.

בימים הראשונים להיותי אצל המשפחה הפולנית, הורי שמרו איתי על קשר. היו שולחים לי אוכל וכל מיני דברים, ואני שמחתי שלפחות הקשר הזה קיים. כמובן שהתגעגעי מאוד, אבל גם הבנתי מה חמור המצב ושאינן ברירה אחרת.

יום אחד, חזרה ה"דודה" מהעיר וסיפרה שהיה גירוש, אבל הורי ואחותי הועברו למחנה עבודה לא רחוק. היה זה מזל גדול, כי בצורה זו גדלו סיכוייהם להישאר בחיים. הצטערתי ושמחתי ביחד. הצטערתי על כי היה גירוש, ושמחתי על כי הורי ואחותי נשארו בחיים.

מצבי במשפחה הפולנית הורע. לא היה מספיק אוכל ואני לא העזתי לבקש תוספת והייתי נשארת רעבה. למדתי לאכול מרק, למרות ששנאתי זאת קודם. אבל אף פעם לא היה די. היתה גם בעיה של עשיית הצרכים. בית השימוש היה בחצר, אך אסור היה לי לצאת החוצה, לכן יכולתי לעשות את צרכי רק בערבים. כשדלי השופכין היה מלא בזבל הייתי מוסיפה את "המנה" שלי, ואז היו הדוד או הדודה, מוריקים את הדלי לבית-השימוש שבחצר. בהתחלה הייתי מתאפקת, לא היה נעים לעשות את צרכי בפני כולם, וזה גם הסריח. היו גם מעירים הערות על "גודל המנה" שלי וזה היה סיוט.

כשהיו באים אורחים או קרובי משפחה, הייתי מתחבאת מאחורי ארון או במזווה. לפעמים זה לקח שעות ארוכות עד שהאורחים היו מסתלקים. כששמעם לי נורא מאחורי הארון, הייתי מסתכנת, מגרדת בשקט בארון על מנת שירגישו בי, ולא היה אכפת לי כבר שיגלו אותי. הכי גרוע היה כשהיו באים ילדים, אז הייתי נתקפת חשק עז לשחק איתם.

באחד הערבים גיליתי שיש לי כינים והתביישתי לספר ל"דודה". כך הכינים היו מתרבות ולמדתי לחיות איתן בשלום. בלילה היו מסדרים לי שלושה כסאות ליד שולחן האוכל הגדול, עליהם שמיכה, וזאת היתה מיטתי. בשולחן היו פשפשים והם הציקו לי מאוד, אך לא היה מה לעשות. לפעמים הייתי שומעת את הילדים מדברים בלילה עם "הדודה", ואומרים לה כי מסוכן להחזיק אותי וצריך לגרש אותי. היו מתלחשים שגילו ילדים יהודים אצל משפחות נוצריות, ואז היו הורגים גם את המשפחות הנוצריות.

פעם אחת באה אחותי לבקר אותי. היא הצליחה לצאת בגניבה מהמחנה על מנת לראות מה שלומי ואם אני עוד חיה בכלל. היא נראתה משונה; היתה חיוורת, צהובה ומבוגרת לפתע. אני חושבת שהיא גם היתה מאוד מבהלת, כי זה היה מאוד מסוכן מה שהיא עשתה.

היו גם רגעים יפים. לפעמים ה"דוד" היה מספר סיפורים על כל מיני מלחמות, והוא ידע לספר יפה. לפעמים התחבאתי בעליית-הגג ושם גיליתי קצת ספרים. ספר אחד היה ממש נפלא "בישימון ובערבה" מאת סנקביץ. קראתי אותו המון פעמים וכמעט ידעתי אותו בעל-פה. לפעמים, מעלית הגג, הייתי רואה מרחוק את האסירים היהודים הולכים למחנה העבודה. מאוד רציתי להיות איתם.

היות וגברה הסכנה להחזיק אותי - היו שמועות רבות על גילוי ילדים יהודים שהוסתרו אצל נוצרים - החליטה ה"דודה" להגניב אותי למחנה העבודה בו היו הורי. המעשה היה מסוכן מאוד. ה"דודה" הלבשה אותי בבגדי אישה מבוגרת ומאוד מוקדם בבוקר, יצאנו למקום העבודה של היהודים. זו הייתה הפעם הראשונה מזה כשנה שיצאתי החוצה, לאוויר הצח. הכל היה משונה מאוד, ה"דודה" האיצה בי וביקשה שאלך מאחוריה מרחק ניכר ממנה, כך שלא יקשרו בינינו במקרה ואתפסו. הלכנו מהר, כמעט רצנו. הגענו בשלום למקום המיועד ושם לקחה אותי אסירה יהודיה שלא הכרתי. לפתע ראיתי מרחוק את אמא, היא לא ניסתה להתקרב אלי כי היו שומרים גרמנים. האישה הסבירה לי כי נכנס למחנה עם משמרת העובדים הראשונה ולא עם אמא. יהיה עלי להתערב בין השורות, להיראות גבוהה ואם יהיה לנו מזל, לא ירגישו בי ליד השער.

בדפיקות לב הגענו לשער המחנה והצלחתי להיכנס פנימה מבלי שירגישו בי. הייתי בפנים!

במחנה העבודה בסטרוביצה

בהגיעי למחנה כולם שמחו לבואי, הייתי אחת מתוך כחמישה ילדים שנותרו בחיים בעירנו. במחנה היו רק מבוגרים שהיו מסוגלים לעבודה קשה, זקנים לא היו. כעבור זמן מה להיותי במחנה, הגיעו למחנה אמי ואחותי. בנשימה עצורה שאלתי אותן איפה אבא? היה לי חשד שעם אבא משהו לא בסדר, שאולי לא אמצא אותו, כי שמעתי את "הדודה" מתלחשת עם בעלה ומזכירה את אבא, וכבר אז לבי ניבא לי שאולי הוא איננו. אמי ואחותי הסתכלו אחת על השניה וגמגמו שלקחו את אבא למחנה עבודה אחר, לשידלובצה. הרגשתי שמשקרים לי, אך לא חקרתי, רציתי שאבא יהיה.

גרנו בצריפים, גברים ונשים במחנות נפרדים. בצריפים היו שתי קומות של דרגשים, אנחנו ישנו בקומה השניה. התחלתי להסתגל למחנה. בבקרים אמי ואחותי היו הולכות עם כל האחרים לעבודה, ואני הייתי נשארת, מסדרת את הדרגש שעליו ישנו, ומעבירה את הזמן סתם כך.

בצריפים היו המן פשפשים ופרעושים. בלילות היינו מוציאים את המזרונים החוצה, וכשמזג האויר היה טוב, ישנו בחוץ. בפנים אכלו אותנו הפשפשים והפרעושים. לפעמים היו באים הגברים מהמחנה שלהם לבקר, והצעירים היו שרים. זה היה הרבה יותר טוב מאשר אצל ה"דודה".

יום אחד פשטה שמועה שתהיה "סלקציה". יערכו חיפושים אחר זקנים, ילדים וחולים. כולם פחדו. אלה שכבר לא היו כל כך צעירים, ניסו להיראות צעירים יותר, מי שהיה חולה היה מצטבע ומנסה להראות בריא. כולם יצאו מהצריפים, נעמדו בשורות וחיכו ברעדה למה שיקרה.

הגרמנים הופיעו בכמה משאיות והתפזרו בשטח. לפתע, אנחת רווחה - לא סלקציה כי אם חיפוש בתוך הצריפים אחר כל מיני דברים אסורים, אולי נשק או משהו כזה. כעבור מספר שעות חזרנו לצריפים, תשושים מהתרגשות וצנחנו כל אחד על הדרגש שלו. תודה לאל, הפעם זה עבר בשלום.

“סלקציה”

את אשר פחדו ממנו כל כך, אכן בא. שוב פשטה השמועה המאיימת - תהיה “סלקציה”. התחילה התרוצצות ומהומה במחנה, כולם רצו לדעת מתי ואיך תהיה “הסלקציה”. איש לא ידע להשיב. תוך זמן קצר הופיע במחנה הממונה, גרמני בשם קולדיץ, ירד ממכוניתו והתחיל להצביע בכל מיני כיוונים. הבנתי את העומד להתרחש והחלטתי לרוץ בכיוון בניין המשטרה היהודית. חבר של אחותי היה שוטר וקיוויתי שאולי יוכל לעזור לי להסתתר. הוא אכן היה שם, תפס אותי ביד, הכניס אותי לתוך הבניין והעלה אותי לעליית-הגג. מצאתי את עצמי בעליית-הגג עם עוד כמה אנשים וילדיהם.

שמענו ריאות, צעקות אימים והרגשנו שבמחנה נוראה. שמענו גם רעש של מכוניות משא נוסעות. לא ידעתי אם אמא נשארה במחנה או שנלקחה במכונית משא. לפתע, ליד הראש שלי, נשמעה ירייה. הסתבר מאוחר יותר, כי אחד האוקראינים שעזרו לגרמנים, ירה סתם כך, ליתר ביטחון, והירייה עברה ממש ליד ראשי. שוב ניצלתי. המשכנו לשכב דוממים. דאגתי לאמי, והשקט הפתאומי שלאחר המהומה גרם לנו בהלה עוד יותר גדולה. חשבתי שאולי לקחו את כולם, ואיש לא נשאר עוד במחנה. לפתע הוזז הקרש מתחתינו, הופיע ראשו של השוטר שהיה חבר של אחותי והודיע לנו כי הכל נגמר ואפשר כבר לצאת מהמחבוא. הוא לא ידע מה עם אמא. רצתי החוצה והנה אמא מתקרבת וצועקת אלי “את בסדר?” התחבקנו ולא נפרדנו עד הגיענו לצריף. שם שכבנו עייפות ותשושות. כך נגמרה “הסלקציה” במחנה.

השמועה מתאמת

עברו ימים וחודשים במחנה ללא אירועים מיוחדים. באחד הימים הסתובבתי במחנה, והנה ניגש אלי אחד השוטרים היהודים שהכרתי, בשם וילצ'ק. הוא שאל לשלומי ובין השאר גם שאל: “את לא יודעת שאביך לא חי יותר?”. הוא לא ידע שהחליטו לא לספר לי, ובצורה זאת נודע לי על מות אבא סופית, אם כי בעצם ניחשתי זאת כל הזמן.

בוקר אחד מופיע החבר של אחותי, ומספר לנו כי תפסו את האסירים מקילצה שהיו במחנה שלנו וניסו לברוח, וכנראה יוציאו אותם להורג. כעבור מספר שעות הם הובלו דרך המחנה, נשמעו מספר ריאות והבורחים שכבו על האדמה דוממים. לידם עמדו הרוצחים וצחקו. הבריחה לא השתלמה.

הגרמנים החליטו להעביר את כל האסירים למחנה אחר “ולג”. תוך זמן מה עברנו למחנה האחר, בתחושה מוזרה שעומדים להתרחש דברים לא טובים. האנשים היו מאוד מודאגים והיה מתח רב במחנה. בימים הראשונים לא היה לחם, אך קצת עוד היה לנו מהמחנה הקודם. השמירה על המחנה לא היתה קפדנית, הייתי מתחמקת ליד שער המחנה, מצאתי לי בחורשה הקרובה שיחי פטל, אותם אכלתי בתאווה רבה. זה היה נפלא לטייל מחוץ לגדר התיל. כמובן שלא העזתי להתרחק מדי משער המחנה.

ליל הזוועה וחיסול המחנה

במחנה החדש היתה תחושה של ארעיות, שכאילו לא נשאר כאן זמן רב. היו שמועות על חיסול המחנה, ועל כך שישלחו אותנו למחנות מוות. אלה היו שמועות, אך המתח במחנה היה רב. באחד הלילות התחליה בריחה המונית מהמחנה. שמענו שמתרחשים דברים איומים. נשמעו יריות, שמענו צעקות, היריות נמשכו כל הלילה. גם אמי ואני עמדנו לברוח, החבר של אחותי היה צריך לעזור לנו, אך העניין לא יצא לפועל.

בבוקר השכם יצאנו מהצרפים, ונגלה מחזה אימים. אנשים גוססים שכבו ליד גדרי התיל ונאנקו. אחרים שכבו מרוסקי איברים. ראיתי חבר שלי, שוכב מת ליד בתי השימוש, כולו מרוח בדם. לא כולם היו מתים, הרבה היו פצועים, אך איש לא העיז לגשת אליהם כי הגרמנים שמרו סביב. סיפרו שלמחרת יחסלו את המחנה. מה יקרה לנו? לאן יעברו אותנו? הניחושים היו גרועים ביותר.

למחרת בבוקר, לאחר ליל הבריחה ההמונית, שמענו רעש משאיות. הופיעו חיילי ה"ורמאכט", הוציאו אותנו מהצרפים ופקדו עלינו לעמוד בשורות. שמרו עלינו מכל עבר שלא נברח. התחלנו לצאת מהמחנה. במרחק לא רב מהמחנה ראינו רכבת קרונות משא עם חלונות קטנים מסורגים. הרכבת חתה לנו. עלינו לרכבת, ליד אחד הקרונות היה דוחק רב. הסתבר שזה היה הקרון של "המכובדים" וכולם רצו להיכנס לתוכו. התחלנו לנסוע מבלי לדעת לאן.

בלילה שמענו צעקות איומות מאחד הקרונות, אך לא יכולנו לברר מה קורה. פחדנו לזוז, היינו שקטים מאוד. בהגיענו לאחת התחנות, נודע לנו כי אנו בדרך לאושוויץ.

אושוויץ

בשעת בוקר מוקדמת הגענו לאושוויץ. פקדו עלינו לרדת מהקרונות בצעקות "ראוס, ראוס", וכשירדנו ראינו למה היו צעקות מאחד הקרונות. באותו קרון של ה"מכובדים" נדחקו המון אנשים, לא היה להם מקום לנשום והרבה מהם נחנקו למוות, ביניהם החבר של אחותי שחיבבתי מאוד. גלגלו את המתים החוצה על הרציף.

עמדנו כך קפואים והסתכלנו סביבנו. המון גדר תיל, בפינות סוכות שמירה על עמודים עם זקיפים. לא ראינו אנשים, רק אשה אחת מגולחת בשמלת פסים. חשבנו שהיא מטורפת, היא נראתה משונה מאוד. מאוחר יותר הבנו שכך לבושים רוב האסירים.

פקדו עלינו לצעוד, הלכנו, ולפתע שמענו מוסיקה, שמענו נגינת טנגו, התקרבו וראינו אסירים בבגדי פסים מנגנים. עמד שם בית גדול מאוד, אמרו שזה הקרמטוריום, המשרפה. אני חושבת שכולם ידעו מה פירוש הדבר. אמרו לנו להיכנס ולהתפשט. נתנו לנו לשתות מים. תהיתי; אם בכוונתם להרוג אותנו, אז למה נותנים לנו לשתות? התפשטנו ונכנסו למקלחות. שמעתי אומרים כי ימיתו אותנו בגז.

הסתכלתי כלפי מעלה לראות מאין יוצא הגז, ולהפתעתי יצאו מים. אנחת רווחה של כולם, ניצלנו!

בתוך המקלחות עברנו לחדרים אחרים, שם קיבלנו בגדים שהיו ללא שום התאמה למבנה הגוף. את רובנו גם גילחו. גם אותי גילחו, אבל השאירו לי בלורית קטנה מלפנים. האשה שגילחה אותי אמרה שחבל לה לגזור את שערי היפה, אך יש בו כינים ואין לה ברירה. עם התגלחת והתלבושות המצחיקות הסתכלנו אחת על השניה, נראינו מגוחכות ומצחיקות ללא הכר.

הובילו אותנו למחנה. שם ניגש אלינו מפקד המחנה ששמו היה קרמר, ואמר להפריד בין הצעירות לבין האמהות עם הילדים. היינו בטוחות כי הפעם לא ישאירו אותנו בחיים. כי מה התועלת שתהיה להם מכמה ילדים? הגורל משום מה רצה אחרת. היות ובאותו יום ובימים הבאים הכבשנים לא פעלו, לא היה להם כדאי להפעילם בשביל מספר כה קטן של ילדים, וכך נשארנו זמנית בחיים והובלנו למחנה ביקרנאו א', בלוק 25. היות והיינו מיועדים להשמדה לא שמו לנו מספר על היד כמו לצעירות.

בלוק 25 היה מלא נשים, היה מאוד צפוף. דחקו אותנו ארבע נשים לדרגש אחד. יומיים לא קיבלנו שום אוכל. הרעב מאוד הציק לי. למזלי מצאתי באחת מפינות הדרגש תפוח אדמה אפוי קטן. אכלתי אותו על קליפתו. זה היה טוב יותר מכל מטעם שטעמתי אי פעם.

החיים במחנה התנהלו בצורה הבאה: מאוד מוקדם היו מעירים אותנו ומגרשים החוצה לספירת האנשים. היינו עומדים בשורות והמשגיחות היו סופרות אותנו. אם מישהי היתה חסרה, היינו עומדות שעות, לפעמים עד חמש שעות ויותר, גם אם היה קר נורא וירד גשם או שלג. בעמדנו בחוץ, היו המשגיחות מתאכזרות אלינו ומכות אותנו לפי מצב רוחן. לאחר הספירה היינו חוזרות לצריף, מנקות אותו והולכות לברזיות להתרחץ. הברזיות היו רחוקות מהצריף שלנו, והתור לרחיצה היה ארוך.

לא תמיד הצלחנו להגיע לברז ולהספיק לרחוץ את הפנים. היה עלינו למהר ולחזור לצריף, כי לאחר שעה מסויימת, אסור היה להימצא בחוץ. עד לשעות הצהריים המחנה היה דומם, רק למשגיחים מותר היה להיות מחוץ לצריף. קראו לזה עוצר.

בצהריים היו מביאות לנו מספר אסירות דוודים גדולים עם מרק. למרק הזה חיכינו רוב היום. למרות טעמו הגרוע אכלנו אותו בתיאבון רב. המרק השביע אותי לשעתיים בערך, ואחר-כך הרעב שב והציק לי, אך לכך לא היתה תרופה. היינו נשארים רעבים עד הערב ולעיתים קרובות בתוספת קללות של המשגיחות (קאפוס).

לאט, לאט התחלתי להתרגל לחיי החדשים במחנה. אלה שלא הצליחו להשלים ולהתרגל לחיי המחנה, גורלם היה מר, הם שקעו ביאוש וגוועו ברעב. כלל ברזל היה לנסות להשיג אוכל בכל האמצעים, אחרת לא היו סיכויים להישאר בחיים. ניסיתי לעשות זאת בצורות שונות. אף פעם לא ביקשתי ולא התחננתי, הייתי גאה מדי. אך אותם האנשים שהיה להם קצת אוכל, או שעבדו במטבח או שעבדו ליד הגרמנים וסחבו מהם, בראותם אותי, ילדה קטנה, משהו הביא אותם לכך שנתנו לי מהמעט שהיה להם. כך היה לי קצת יותר מהמנה הזעומה שקיבלנו, וממנה גם יכולתי להפריש לאמי.

יום אחד אמי חלתה ולקחו אותה לבית-החולים של המחנה. מעטים חזרו מאותו בית-חולים. הסתובבתי שעות ליד בית-החולים וניסיתי לארגן קצת אוכל לאמא, שיחזק אותה ויעזור לה להתגבר על המחלה. באחד הימים ראתה אותי אשה יפה, אסירה, ואמרו לי ששמה ד"ר אנה* וכי היא רופאה בבית-החולים. היא נתנה לי תפוח וקצת לחם. תפוח היה דבר שלא ראו בכלל באושוויץ. היא גם שוחחה איתי, שאלה כל מיני שאלות והזמינה אותי לבוא אליה שוב. מאוחר יותר סיפרו לי כי זו אהובתו של ד"ר מנגלה. אמא הבריאה, אם כי מאוד רזתה, וחזרה לבלוק שלנו.

לפעמים ראינו דברים מאוד מוזרים. לא רחוק מהמחנה שלנו, ליד פסי הרכבת שבדרך לקרמטוריום, עמדו שיירות של אנשים, גברים, נשים וילדים, לבושים יפה, הילדים עם צעצועים ביד ומחכים בשקט לתורם להיכנס לקרמטוריום. הסתכלנו עליהם מרחוק, אסור היה להתקרב לשם. שמעתי אנשים מתלחשים כי אלה משלוחים מהונגריה ולקחו אותם ישר מביתם. הם בכלל לא היו במחנות עבודה, כמונו בפולין.

יום אחד שמעתי מספרים כי עומדים לתלות בחורה אחת, וזה היה מוזר ביותר, כי בדרך כלל לא תלו אנשים באושוויץ, רק שרפו אותם. חלק מהאסירות נלקחו לראות את ההוצאה להורג. הם סיפרו אחר-כך כי היא היתה במחותרת באושוויץ, ויחד עם עוד שניים הצליחה לברוח, מה שנחשב כבלתי אפשרי. היא הצליחה להסתובב חופשיה בגרמניה, אך מישהו זיהה אותה, הלשין עליה וכך היא נתפסה. התליה נועדה להרתיע את האנשים ממעשים דומים. אלה שחזו בתליה סיפרו, כי לפני שהצליחו לתלותה, מישהו הגניב לה סכין גילוח, היא חתכה לעצמה את הורידים והספיקה לסטור לאחד הקצינים שהיו לידה. זה עורר בנו גאווה על שהגרמנים המנוולים לא הצליחו להכניע אותה לגמרי.

לאחר שהיית תקופת מה עם אמי בבלוק אחד, הפרידו בינינו והעבירו אותי לבלוק של ילדים שהיה די מרוחק מהבלוק של אמא. היה לי מאוד קשה בלעדיה, ראיתי אותה רק לעיתים רחוקות. הילדים בבלוק היו מוזנחים והיו ביניהם ילדים קטנים מאוד, בני שנתיים, שלוש ואיש לא טיפל בהם. לפעמים עשינו זאת אנחנו, הילדים היותר מבוגרים. הקטנים סבלו משלשולים, היו בוכים ונלקחים בדרך כלל לבית-החולים. שתי ילדות קטנות שבהן טיפלתי, נלקחו לבית חולים ולאחר זמן קצר מתו שם.

בוקר מעונן אחד, מספר שבועות לאחר שהפרידו ביני לבין אמי, הרגשתי בתכונה מיוחדת סביבי, המשיחות התלחשו ביניהן והאוויר היה רווי מתח. התחלתי להתרוצץ ולנסות להיודע מה קורה. יצאתי החוצה מהבלוק וראיתי שהכל שקט מאוד. אנשים לא הסתובבו במחנה, המחנה היה כמעט ריק. חזרתי לבלוק הילדים ונדע לי כי כל אסירות המחנה נלקחו לאולם הסלקציות של הקרמטוריום, שם עומדים להפריד בין הבריאות והחולות. החולות יופנו לחיסול ואילו את הבריאות ישלחו למחנות אחרים.

נתקפתי הלם, בשני המקרים יפרידו ביני לבין אמי. מה לעשות? ללא מחשבות רבות ברחתי מבלוק הילדים והתחלתי לרוץ דרך כל המחנה לכיוון הקרמטוריום, מרחוק ראיתי את השיירה האחרונה של האסירות.

*ראה עמוד 25

השגתי את השיירה, נדחקתי בין האסירות, התפשטתי ונעמדתי בשורה עם כל השאר. ערומה הגעתי אל ד"ר מנגלה ופמלייתו. תפסו לי את היד על מנת לרשום את המספר שצריך היה להיות מקועקע על מנת לרשמו ולשלחני עם האחרות לקרמטוריום. למזלי, עדיין לא היה לי מספר על היד, והעניין הביך את כולם. ד"ר מנגלה צוח, מה זה? מה עושה כאן ילדה? תפסו אותי שתי משגיחות ודחקו אותי הצידה. הן גערו בי קשות: "למה את דוחפת את עצמך כמו ידיך לתוך התנור?". בכיתי נורא, ניסיתי להסביר כי אמא נמצאת עם כל האחרות ומה שלא יהיה אני רוצה להיות איתה.

אחת המשגיחות שהכירה אותי מביקורי אצל ד"ר אנה, אמרה לי לפנות אליה ושהיא בוודאי תוכל לעזור לי. חיפשתי את ד"ר אנה, שעמדה לא רחוק מד"ר מנגלה, וסיפרתי לה שאמא נמצאת עם כל האסירות האחרות. היא הבטיחה לעזור לי ואמרה לי לחזור לבלוק הילדים בשקט. לא יכולתי להירגע, בכיתי ללא הפסק, וככה פסעתי בשבילי המחנה הריק ובלבי שביב תקווה שאולי האמא תוחזר לי למרות הכל.

כשאני כך פוסעת ובוכה, ניגשה אלי אחת המשגיחות ואמרה: "הסתכלי אחורה, בקצה הכביש למעלה, הולכת שם אשה, אולי זו האמא שלך? ואמנם, כבדרך נס, דרך הדמעות ראיתי את אמא מתקרבת בכיוון אלי. אושרי לא ידע גבול. האמא הוחזרה אלי!" לאחר כמה שעות הוחזרו גם אמהות של ילדים אחרים ואף אחת מהן לא נשלחה לא לקרמטוריום, ולא למחנה אחר.

החיים במחנה נמשכו כרגיל. כל מאמצי היו לראות את אמא כמה שיותר ולנסות להשיג תוספת אוכל למנות הזעומות שקיבלנו. בינתיים נודע לנו כי את החולים, הילדים והנכים, עומדים להעביר למחנה אחר בתוך אושוויץ, הידוע בשם "מחנה הצוענים", שהיה תחנה אחת לפני הקרמטוריום. חששתי, והלכתי לדבר על כך עם ד"ר אנה. היא הבטיחה שוב כי תנסה לעזור לי.

"מחנה הצוענים"

"מחנה הצוענים" הועברנו בשעת בוקר מאוד מוקדמת. אני חושבת כי למחנה קראו "מחנה הצוענים" כי לפנינו היו שם צוענים שנשלחו לקרמטוריום. בבואנו לא היו שם שום צוענים.

עדיין לא היה לי שום סימן מאמא, לא ידעתי אם גם היא הועברה ל"מחנה הצוענים". מאוחר יותר, אמא פתאום הופיעה בבלוק הילדים והביאה לי פרוסת לחם, אותה טרפתי בתיאבון רב.

ד"ר אנה היתה גם היא ב"מחנה הצוענים", ובאחד הימים כאשר ביקרתי אותה, פגשתי אצלה שתי גברות נחמדות שקראו להן: האחת אורלי שהיתה מנהלת בית-החולים, והשניה קאפו גרטה. שתיהן הבטיחו לעזור לי והציעו לי לבוא למחרת לצריפי בית-החולים שם הן עבדו. בבואי למחרת הן אמרו כי נתנו לי תפקיד חשוב, ואתחיל להיות הקשרית של המחנה. כקשרית קיבלתי מנות אוכל כפולות והתייחסו אלי כאל מישהו חשוב. הייתי מתרוצצת בין הבלוקים ומעבירה הודעות שונות בין העובדים הבכירים. לאחר זמן מה הצלחתי להעביר גם את אמא לאזור צריפי בית-החולים, ומצבנו היה טוב בהרבה מאשר במחנה הקודם.

ב"מחנה הצוענים" המשמעת היתה לקויה. ניצלתי זאת ובערבים הייתי מתגנבת לבלוק של אמא, שם הייתי ישנה יחד איתה, ובחמש לפנות בוקר רצתי מהר לבלוק הילדים, שם היו סופרים אותנו כל בוקר.

ערב אחד הודיעו לנו משהו מוזר. אסירות שעבדו במשרות חשובות, נצטוו לבוא לחזות במופע מלווה בתזמורת. דבר משונה ביותר. ההצגה עמדה להיערך במחנה אחר בשם בז'ז'ינקי (היא בירקנאו בגרמנית). ליד השער עצרו אותי ולא נתנו לי להיכנס. כשהסברתי להם שאני בתפקיד קשרית, הירשו לי להיכנס. ההצגה עמדה להיערך באולם לא גדול, בו כבר היו כל מיני בכירים וגם גרמנים ואפילו מפקד המחנה. ההצגה נפתחה בריקוד צ'רדאש הונגרי, וזו היתה הפעם הראשונה בחיי שראיתי ריקוד כל כך יפה. התרגשתי מאוד. לפתע כבו האורות. השתרר אי-שקט והרגשתי שהגרמנים מתוחים מאוד. שמעתי מתלחשים כי החזית הרוסית מתקרבת אלינו. הגרמנים ניסו להעמיד פנים כאילו כלום לא קורה, אך שמענו מרחוק ירי תותחים. למחרת בבוקר נודע לנו כי מחסלים את המחנה. כל מי שיכול, יעזוב את המחנה. החולים והילדים נשארים במחנה. היה ברור לכולם כי אלה שיישארו, אין להם סיכוי להשאר בחיים. הגרמנים ודאי לא ירצו להשאירם בחיים בבוא הרוסים. כל המסוגלים ללכת התרכזו ליד שער המחנה, ביניהם גם אני ואמא. רק בשש בערב הוציאו אותנו תחת משמר לדרך. היה חורף קר, הכל מכוסה שלג וכפור. לא יצאתי כל כך בקלות מהמחנה, כי לילדים לא הרשו לצאת. אך שוב בעזרתה של ד"ר אנה הצלחתי לצאת עם האחרים. בין השאר היה לי אז חום גבוה, הייתי חולה ואמא היתה מאוד מודאגת.

לאן? (צעדת המוות)

כשעזבנו את שער המחנה, השתרע לפנינו לילה אפל. השומרים האיצו בנו והתחלנו לצעוד במהירות. לאחר מספר קילומטרים היו כאלה שהתחילו לפגר, אך עדיין הצליחו להחזיק מעמד עם האחרים. בחצות הגענו לעיר אושוויץ, שם קיבלנו קופסאות שימורים וקצת לחם. כמעט לא נחנו והאיצו בנו להמשיך ללכת.

המשכנו ללכת, שיירות, שיירות של המוני אסירים, ומשני צדי השיירות מאיצים בנו השומרים הגרמנים להמשיך וללכת ללא הפוגה. היו בין האסירים שהתחילו לפגר, ואומללים אלה היו מקבלים מכות בראש מאלות השומרים. ככל שהתקדמנו התחלנו לראות גוויות בצידי הדרכים. ראיתי איך אלה שפיגרו, במקרה הטוב, היו מקבלים כדור שעזר להם לגמור מהר יותר עם סבלם, והיו אחרים שהיו מקבלים מכות שהיו צריכות לחסל אותם. לא היה זמן לפנות את הגוויות או הפצועים וכך ראינו כל כמה מטרים פצועים עם קרביים בחוץ, או ראש מחוץ, שהיו צועקים ומתחננים שיעזרו להם למות. אך איש לא עזר, כולם פחדו מגורל דומה והגרמנים כנראה השאירו אותם לאות אזהרה לאחרים, שימשיכו ללכת.

הכוחות התחילו לעזוב אותי, וגם אני התחלתי לפגר. אמא התחננה שאמשיך, ובראותי מה קורה סביבי, עשיתי מאמצים והמשכתי להיסחב אחרי האחרים. כשאני כך גוררת את רגלי, ראיתי לפתע עגלה רתומה לסוס, וגרמני יושב עליה. אמא אמרה לי לפנות לגרמני ולבקש ממנו שיקח אותי

בעגלה, ואז יהיה לי סיכוי להגיע לאן שעלינו להגיע. הסכמתי, פניתי לגרמני והוא כשראה כי אני ילדה קטנה, הושיט לי יד והעלה אותי על העגלה. כשהייתי על העגלה רוח לי ושמחתי על ההצלה, וגם על ההזדמנות לנסוע בעגלה. לא לקחתי בחשבון וכנראה גם אמא לא, כי העגלה תמשיך במהירות קדימה, ואילו אמא תפגר בהרבה אחרי. בהגיענו לקרבת איזו עיר, הוריד אותי הגרמני מהעגלה, אמר לי לחכות לאמא, ואילו הוא פנה ונסע. נשארתי לבד בלילה, בשלג ובקור מקפיא העצמות.

יצאתי לכביש, פניתי לכיוון ממנו באו שיירות האסירים. התחלתי לחפש את אמא בין אלפי האסירים שזרמו, אך זה היה חיפוש שווא. למצוא את אמא היה לחפש מחט בערמת שחת.

הרגשתי בדידות איומה בין אלפי האסירים והתחלתי לבכות. מחשבות שונות התרוצצו במוחי. שמא אמא לא יכלה להמשיך וגורלה היה כגורל המפגרים האחרים? ולפתע, באחת השיירות הבחנתי באמא ובאותי. שמחתי הרקיעה שחקים, ובאותו הרגע החלטתי שיותר לא אפרד מאמא.

המשכנו ללכת יחד עד לקרבת איזו עיר ושם עצרו אותנו למנוחה. השתרענו לצד הדרך בשלג, ולא היה רצון לזוז. אחותי בעלת התושייה הזהירה אותנו ואמרה שאם נמשיך לשכב כך בשלג, בוודאי נקפא למוות ועלינו לחפש מחסה. היא עזבה אותנו ולאחר זמן מה חזרה עם עגלה קטנה ללא סוס. היא הציעה שאמא, אני, כמה ילדים קטנים ואיזו אסירה שצלעה, נעלה על העגלה, ואילו היא ועוד כמה אסירות צעירות אחרות, יירתמו לעגלה ויסחבו אותנו. בלית ברירה הסכמנו, ואמנם הן משכו בעגלה במקום סוסים מרחק של כמה קילומטרים.

כשהגענו לאיזה כפר, ריחמו עלינו כמה גרמנים בעלי מצפון, נתנו לנו לשתות משהו חם, ואף השאילו לנו שני סוסים עד לתחנה הבאה. זה היה נפלא, וכך גם אחותי יכלה לנסוע בעגלה.

הגענו לתחנת הרכבת של העיר ברסלאו ומשם היה עלינו להמשיך ברכבות. לאן? איש לא ידע לענות, והיינו גם עייפים מדי שיהיה אכפת לנו. כל הלילה ישבנו בחוץ וכמעט קפאנו, אמא לא נתנה לי להירדם מפחד שאקפא ולא אקום יותר.

המצב היה גרוע, אך כמו בפעם הקודמת, שוב עבר לידינו איזה גרמני טוב, וכשראה אותי, הציע לקחת אותי לקרון של גרמנים שם יהיה אולי חם יותר. בשום אופן לא הסכמתי להפרד מאמא. אבל אמא, מתוך דאגתה הרבה, אילצה אותי ללכת עם הגרמני. הוא נטל את ידי והביא אותי לקבוצת אסירות גרמניות, וביקש אותן לשמור עלי. הוא עצמו פנה לענייניו.

כעבור זמן מה התחילו לגרש אותנו לתוך הקרונות. האסירות שהיו צריכות לשמור עלי, זנחו אותי ונשארתי שוב לבד. נוצרה מהומה רבה, הגרמנים דחקו את כולם לתוך הקרונות. חששתי שהנה הרכבת תתיחל לנסוע, ומי יודע אם אמא ואחותי נוסעות בה. האם עוד אזכה לראות את אמא?

ירד הלילה והכפור היה נורא. לידי ישבה אסירה שניסתה לנחם אותי, אך אני הרגשתי בודדה והתייפחתי ללא הפסק. לא רציתי להמשיך לחיות ללא אמא.

כשהאיר הבוקר, הרכבת עדיין לא זזה ממקומה. הרשו לנו לרדת מהקרונו, לעשות את הצרכים, ואני החלטתי לרדת ולחפש את אמא בקרונו שלי. ושוב, כמו משמיים, בין האסירות המעטות שירדו מהרכבת, ראיתי את אמא. היה זה נס ולא האמנתי למראה עיני. אמא לקחה אותי לקרון שבו היתה גם אחותי. כעבור שעה קלה, התחילה הרכבת לזוז ולא יכולתי שלא לחשוב על מזלי הטוב. אילו לא ירדתי מהרכבת, מי יודע אם עוד הייתי פוגשת את אמא אי-פעם.

הדוחק בקרון היה נורא. ישבנו אחת על השנייה ואי אפשר היה למתוח את הרגליים. מים לא נתנו לשתייה, וכל פעם שהרכבת עצרה, היו כמה אסירות קופצות למטה, תופסות חופן שלג ואוכלות אותו. אינני זוכרת כמה נסענו, אך בוודאי יותר מיומיים. היינו מורעבים, מלוכלכים וסחוסים מעייפות.

בהגיענו לאחת התחנות, ניתקו את הקטר ומכר הסקנו שהגענו ליעדנו. הייתי מאושרת שהפעם אני ביחד עם אמא. כשיצאנו מהקרונו, נראו האסירות ככושיות, מלוכלכות בפיח שחור. הסתבר שהקרונו היו מיועדים להובלת פחם. כששאלנו איפה אנחנו, ענו לנו כי הגענו למחנה רבנסבריק, שלא היה טוב מאושוויץ.

רבנסבריק

ליד שער המחנה עמדנו בכפור מהבוקר עד לערב. רק לעת ערב הרשו לנו להיכנס לתוך המחנה, ושם ריכזו אלפים מאיתנו בתוך צריף ענק. היינו בהסגר מספר ימים, בכפור, כמעט ללא מזון. לאחר מכן, בגמר ההסגר חילקו אותנו למבנים קבועים. הגעתי לשם קפואה ומורעבת. כילדה קטנה, עוררתי כנראה את אהדתן של ותיקות המחנה. הן השכיבו אותי על שולחן סמוך לתנור, והתחילו לשפשף את ידי ורגלי שקפאו מקור. לאט, לאט הפשרתי, חמימות נעימה החלה להתפשט בגופי וסכנת הקיפאון חלפה.

האוכל ברבנסבריק חולק בקמצנות רבה. בבוקר קיבלנו מנת לחם קטנה והיה עלינו להסתפק בכך. בלעתי את הלחם מיד בבוקר ונשארתי רעבה עד הערב. מצב זה נמשך כמה ימים, עד שבוקר אחד אספו אותנו בצד הכביש של המחנה, הפרידו בין הצעירות, הבריאות והחזקות לבין הילדים ואימותיהם והמבוגרים יותר. כאן אחותי הופרדה מאתנו, ועברה לצד הצעירות והחזקות. למחרת, הצעידו אותנו לאיזה מקום, שם חיכתה לנו רכבת. להפתעתנו, לא רכבת עם קרונו משא כפי שהורגלנו, כי אם קרונו נוסעים. איזה לוקוסו! לאחר נסיעה לא ארוכה שנמשכה מספר שעות, הגענו למחנה חדש, קטן בהרבה מאושוויץ או רבנסבריק, ושמו רכלין.

רכלין

ליד שער מחנה רכלין עמדו משגיחות גרמניות, שחילקו אותנו לצריפים. במחנה היו כמה צריפים גדולים, מטבח וביתני שמירה. היו בו רק נשים אסירות ללא גברים. התנאים היו יותר טובים מאשר במחנה רבנסבריק, התאכזרו פחות לאסירות, אך הרעב היה נורא.

יום יום גוועו אסירות מרעב. היינו במחנה כחמישה ילדים, ביניהם ילד צועני בן גילי. שנינו התחרינו על חסדיו של מנהל המטבח הגרמני. אני שהייתי בלונדינית זכיתי ליחס מועדף (כנראה הזכרתי לגרמני את בתו שהשאיר בבית, הוא היה די מבוגר). יחס זה איפשר לי ולאמי לקבל תוספת מזון מפעם לפעם, וכך לשמור על שפיות דעתנו. ליד מיטתנו היתה אשה עם ילדה בגילי, והן סבלו קשה ממחסור באוכל. האשה היתה מנסה בכל הדרכים להשיג תוספת אוכל. היא היתה נדחקת לכל מקום שחילקו בו אוכל, ולא פעם זכתה למכות מהמשגיחים הגרמנים.

יום אחד קיבלה מכות מאוד חזקות בראש, ודעתה נטרפה עליה. היא כנראה קנאה בי, על שאני מצליחה להשיג יותר מזון מהבת שלה, ויום אחד אחר-הצהרים, ניגשה אלי בצורה משונה ושאלה אותי אם אני פוחדת ממנה. האמת שפחדתי, אבל במוחי חלפה המחשבה שאסור לי להראות לה זאת. עניתי לה שאיני פוחדת, ואז היא תפסה בצווארי והתחילה לחנוק אותי. מרוב תדהמה אף אחת מהנשים שהיו בצריף לא ניגשו לעזור לי. בשבריר של שניה הגבתי, ושאלתי אותה בקול חנוק "איפה הבת שלך?" היתה לי תחושה שאם אזכיר לה את בתה, דעתה תתיישב עליה והיא תרפה ממני. ואכן, למזלי זה מה שקרה. כשהזכרתי את בתה, היא עזבה את צווארי, ואני יכולתי לנשום לרווחה.

בימי הסבל האלה, היו גם שעות של חוויות נפלאות. אחת החוויות היפות והבלתי נשכחות ממחנה רכלין, היתה נסיעתי בעגלה עם מנהל המטבח הגרמני שאתו התיידדתי. באחד הבקרים הוא הציע לי להצטרף אליו בעגלה, לעיירה הסמוכה להביא מזון למחנה. נדהמתי, פירוש הדבר היה לצאת מתחומי המחנה, מחוץ לגדרי התיל, לתוך העולם החופשי. עליתי לעגלה, ישבתי לידו, יצאנו מחוץ למחנה ואני השתכרתי מהמרחבים. זה היה מלהיב ובלתי ייאמן, שאני אסירת מחנות, מוסעת בעגלה עם גרמני ללא שומרים נוספים.

בהתחלה הגענו למאפיה, שם הגרמני קיבל לחם. הוא הציג אותי כאסירת המחנה, והגרמנים האזרחים הסתכלו בפליאה ולא האמינו שילדה קטנה תהיה אסירה. על מנת לאמת את דבריו, הוא הפשיל את השרוול שלי, והראה להם את המספר שהיה מקועקע על זרועי. הרגשתי כמוצגת לראווה. הסיפור חזר על עצמו באיטליז, שם גם קיבלתי נקניק, מתנה לעצמי. הגרמני היה איש טוב, ושמח לגרום לי הנאה. חזרתי למחנה במצב רוח מרומם, שיכורת חופש.

עוד חוויה הזכורה לי לטובה קרתה לנו בהתקרב הרוסים. הגרמנים רצו כנראה להוכיח כי האסירים אינם סובלים כל כך, והרשו לנו לקבל חבילות של הצלב האדום. איזו חבילות! ואיזה מאכלים! קופסאות בשר, חלב מרוכז, ואפילו שוקולד! פלאי פלאים!

הרוסים היו כנראה מאוד קרובים, מפעם לפעם שמענו יריות תותחים, ומטוסים חגו מעלינו. יום אחד ראיתי מטוס בוער נוחת לא רחוק מהמחנה.

הגרמנים החליטו שצריך להעביר אותנו הלאה מהחזית, ובאחד הבקרים הוציאו אותנו מהצריפים, העמידו אותנו בשורות, וציוו עלינו לצעוד מחוץ למחנה. לדרך קיבלנו מעט קופסאות שימורים וזהו זה. שוב התחילה צעדה אל הבלתי נודע, אך הפעם היה אביב ולא חורף. המסע היה מעייף, אבל הגרמנים הפעם לא היו אכזריים כל כך. הם גם היו מעטים, ושמנו לב שמספרם הולך ופוחת.

האסירות לידנו סיפרו שהם עורקים בדרך, משום שהרוסים כבר מאוד קרובים.

אמא, אני ועוד כמה אסירות התעייפנו מאוד ולא יכולנו להמשיך. החלטנו לנוח קצת, ואחר כך להדביק את השאר. כאשר קמנו שוב ללכת, לא הצלחנו להדביק את הקבוצה. נשארנו מאחור והמשכנו לצעוד ללא ליווי גרמני. התקרר הלילה, נהיה קר ומרחוק ראינו אורות של איזו עיירה. חשבת לי לעצמי שהילדים הגרמנים ודאי ישנים להם במיטותיהם, ומה פשעי שעלי לצעוד בלילות, לסבול רעב, ללא תקווה להגיע לבית שיהיה שלנו. הגענו לאיזה אסם, ושם החלטנו לנוח ולישון קצת. באותו אסם גילינו שיש בו חיילים גרמנים הבורחים מהרוסים, ופחדנו שיגלו אותנו. כיסינו עצמנו בקש, גם החושך עזר וכך עברנו את הלילה.

לפנות בוקר החיילים הגרמנים הסתלקו, ואנו יצאנו מהמחסה. הגיע אלינו איזה שומר גרמני, אמר לנו בחצי פה, שבשעה אחת נהיה מוכנים לתזוזה. אך הרושם היה, שהוא מסתלק בעצמו, וכך נשארנו בהרגשה שלא שומרים עלינו יותר.

החלטנו להתחבא באותו אסם עד בוא הרוסים. מצב זה נמשך כיומיים. מפעם לפעם היתה אחת מאיתנו יוצאת בחיפוש אחר מזון. כששכבנו שם בשקט מתחבאים, חזרה אחת האסירות ואמרה שראתה דגל לבן על אחד הבתים. פירוש הדבר היה שהעיירה נכנעה לרוסים, אך היה קשה להאמין שהשחרור אמנם הגיע.

העזנו לצאת מהאסם, וכשהתקרבו לכביש ראינו אופנועים עם חיילים רוסים, ואחריהם מכוניות משא מלאות חיילים. היו בינינו כמה אסירות רוסיות, והן השתוללו משמחה. הן רצו לכביש וצעקו ברוסית. החיילים הרוסים העלו אותן למשאיות, והן נסעו אתם.

השיירה הזאת המשיכה בדרכה, ואילו אמא, אני ועוד איזו אסירה צולעת בשם שרה, חזרנו לאסם. טיכסנו עצה והחלטנו כי אם העיירה שוחררה על ידי הרוסים, ניגש העירה ונחפש לנו מקום טוב יותר למגורים ושינה.

הלכנו מבית לבית, האזרחים פחדו מאיתנו ולא נתנו לנו להכנס. לבסוף הגענו לבית קטן עם גינה מקסימה, ושם גרמניה זקנה נתנה לנו לגור בקומה העליונה. היתה שם מיטה, ארון, שולחן וכל אותם דברים שלא ראיתי במחנות. כמעט ושכחתי שהם קיימים. אמא פשטה את בגדי האסירים, הוציאה מהארון בגדים אחרים ונראתה לגמרי אחרת. התפרקדנו לנו במיטות והיינו מאושרות. הרגשנו כמו מלכות לכל דבר.

הגרמניה הזקנה הביאה לנו אוכל למיטה, וסיפרה לנו שחתנה נהרג בחזית הרוסית והיא נשארה רק עם בתה, אותה היא מחביאה מפחד הרוסים. נשארנו אצלה מספר ימים, נחנו וגמענו חופש מלוא חופניים.

לאחר ששבענו מנוחה וכחותינו קצת חזרו אלינו, החלטנו שעלינו לנסות לחזור הביתה, לויז'בניק-סטרוביצה. אך איך עושים זאת? לא היו רכבות, הכל סביבנו היה במצב של תוהו.

בוקר אחד קרבה אלינו האשה הצולעת שרה, והודיעה לנו שמצאה חייל רוסי, נהג משאית והוא מוכן לקחת אותנו במשאית שלו לכיוון פולין. שמחנו מאוד, אספנו את מעט המטלטלין ורצנו עם שרה למשאית של החייל הרוסי. עלינו למשאית מאושרות. נסענו כל היום, ולפנות ערב הגענו לעיירה בשם מירוב. במירוב חנינו, נכנסנו לאיזה בית גרמני, קיבלנו אוכל ושכבנו לישון במטרה להמשיך למחרת עם החייל הרוסי.

בלילה, החייל הרוסי רצה להיות עם שרה. שרה לא הסכימה, והוא מרוגז רץ למשאית שלו, התניע אותה והשאיר אותנו שם באמצע הלילה. נשארנו ללא מוצא וללא אפשרות להמשיך לפולין. החלטנו לנסות ולעצור משאיות רוסיות, אך הן לא עצרו לנו. עמדנו כך כל היום ללא שום תוצאות. למחרת בבוקר חשבנו שאולי כדאי ללכת לתחנת הרכבת של העיירה.

בדרך לתחנת הרכבת פגשנו קבוצה של אסירים שדיברו הונגרית. הצטרפנו אליהם ויחד צעדנו לתחנת הרכבת. בתחנת הרכבת סיפרו לנו גרמנים מקומיים שלא עוברת כאן רכבת. בחודש האחרון היא עברה רק פעמיים, והיתה עמוסה באסירים. פלשנו לאחד הבתים בקרבת תחנת הרכבת, ויום יום יצאנו לתחנה מתוך תקווה שתעבור איזו רכבת.

כעבור כמה ימים, הייתי הראשונה ששמעה רעש של קטר. רצתי להודיע לכולם ואכן הופיעה רכבת עם נהג קטר רוסי. הוא עצר בתחנה ואמר לכל האסירים שהיו שם כי בדרך חזרה, יאסוף אותנו ושהרכבת כנראה תמשיך לפולין. חיכינו מספר שעות, הרכבת באמת חזרה ועליה המון אסירים. היתה זו רכבת ללא קרונות סגורים, רק משטחים (פלטפורמות) פתוחים. עלינו, והפעם בביטחון כמעט מוחלט שאנו בדרך הביתה.

הדרך לפולין

לאחר נסיעה מייגעת הגענו לעיר בשם פירסטנברג. שם אמרו לנו לרדת כי הרכבת לא תוכל להמשיך בדרכה. סיפרו לנו כי פסי הרכבת לפולין הרוסים, ואין אפשרות להמשיך. תחנת הרכבת של פירסטנברג וכל סביבתה היתה מוצפת אסירים ואסירות יוצאי מחנות. הם הסתובבו בודדים ובקבוצות, מוזנחים, מורעבים ומטרה אחת לפנייהם - להגיע הביתה, בין אם זה פולין, הונגריה, צ'כיה או ארצות אחרות. האסירים פלשו לבתים בסביבה שננטשו על ידי התושבים המקומיים וחיפשו אחר מזון. זו היתה גם הבעיה שלנו.

שוב נאלצתי להסתובב בחצרות הגרמנים ולבקש אוכל. אך הפעם גם להם לא היו עודפי מזון. בכל זאת, כשראו אותי ילדה ממחנות, גילו רחמים וקיבלתי פה ושם קצת אוכל, שהספיק בקושי לי ולאמי. ובכן, כך נראו פני החופש! כשרקמתי חלומות שחרור בהיותי במחנות, ראיתי לפני אנשים היוצאים לקראתי, מנשקים ומחבקים אותי, מציעים לי מכל הטוב שעולם זה יכול להעניק, אך המציאות היתה היפוכו הגמור של החלום. איזו אכזבה!

באחד מאותם ימים בפירסטנברג, שוב באה אלינו שרה מכרתנו בריצה, וסיפרה שבתחנת הרכבת ישנה רכבת משא פתוחה, כולה משטחים, המובילה פסי רכבת לפולין, ונהג הקטר הבטיח לשרה לקחת אותנו לפולין. רצנו כל עוד נפשנו בנו, עלינו על הרכבת שאכן היתה עמוסה בפסי רכבת. התמקמנו על אחד המשטחים וחיכינו. כעבור מספר שעות הרכבת באמת זזה. נפרדתי מהעיר פירסטנברג כולי תקווה שהפעם אני בדרך הביתה, לפולין.

אבל, נסיעתנו היתה רצופה תלאות. הקטר לא משך, ובכל הר וגבעה הרכבת עצרה, ונהג הקטר הורה לנו לרדת מן הרכבת על מנת לשחרר מן המשקל. לאחר נסיעה ארוכה ומתמשכת הוא הורה לכל האסירים לרדת. הוא הירשה להמשיך, רק לקבוצה קטנה וביניהם אמא, אני ושרה.

הנסיעה ארכה ימים רבים. כשהיינו מגיעים לתחנת רכבת כלשהי, הייתי קופצת למטה ומחפשת לנו מים. פעמים הייתי מצליחה להבעיר מדורה קטנה, והייתי מבשלת עליה קצת מתפוחי האדמה שנתנו לנו בדרך אסירים רוסים. קרה פעם, והרכבת התחילה לזוז, ואני רצתי אחריה עם הסייר, ולשמחתי הצלחתי לעלות עליה יחד עם הסייר. תוך כדי נסיעה ירדו עלינו לפעמים גם גשמים. יום אחד ירד גשם כל היום ופסק רק בערב. היינו רטובות עד העצם.

בצורה זו, ולאחר הרפתקאות שונות ומשונות, הגענו לעיר טורון בגבול פולין-גרמניה. כששמעתי את השפה הפולנית סביבי, שמחתי לא ידעה גבול, אבל היא לא ארכה. אכזבתי מפולין היתה גרועה בהרבה מאכזבתי מן החופש שכל כך ציפינו לו.

פולין

בטורון גיליתי שקיים דבר כמו כסף, ובלעדיו נשארים רעבים. חיילם פולני ממוצא יהודי שהבחין בנו ובמוצאנו, נתן לנו קצת לחם ואני חושבת שגם כמה זלוטי. פתאום ראיתי עגלת גלידה! לא האמנתי למראה עיני, האמנם גלידה? אך מי יכול לקנות? לכך לא היה כסף.

בטורון עלינו על רכבת עמוסה נוסעים, שנסעה בכיוון עירנו ויז'בניק-סטרחוביצה. הרכבת היתה כל כך עמוסה, שנוסעים נתלו עליה בצדדים, ואף עלו על הגגות. אך כל הזוועה הזאת היתה צריכה להסתיים בקרוב, כי הרי היינו בדרך הביתה, שם הכל יחזור להיות כפי שהיה קודם. אפילו אם אבא כבר לא איתנו, לפחות יש אולי סיכוי שנמצא את אחותי.

סוף סוף, ויז'בניק-סטרחוביצה. ירדנו בתחנה וגילינו את מקום הימצאם של עוד כמה אסירים משוחררים שהגיעו לפנינו. ביניהם היתה גם אחותי, אותה לא ראיתי חודשים רבים. החלפנו סיפורים. אחותי סיפרה כי היתה חולה בקדחת ובנס הבריאה. במחנה בו היתה, היו תנאים קשים ביותר.

קבוצה היהודים שחזרה לויז'בניק-סטרחוביצה מנתה אולי כעשרים איש. לפני המלחמה היו בה אלפים. האווירה בעיירה היתה מוזרה. הרגשתי שאנו לא רצויים, המבוגרים התלחשו ביניהם

ולא הבנתי מה מתרחש. לביתנו הקודם משום מה לא חזרנו, כי אם לאיזה בית אחר, בו התאכסנה קבוצה של יהודים.

בערב השני להגיענו לויז'בניק-סטרחוביצה, הגיע אלינו במרוצה אחד היהודים וסיפר בהתרגשות ובהלה רבה, כי קבוצה של פולנים בשם "ארמיה קראיובה" (קבוצה לאומית קנאית), פגעה בקבוצת היהודים השניה שהתמקמה ברובע אחר. הם הרגו כמה יהודים, פצעו חברה שלי, בת גילי ואת אחיה הצעיר הרגו. היינו רק שלושה ילדים שחזרו "הביתה" מכל האלפים שהיו בסטרחוביצה לפני המלחמה.

זה היה הלם נוראי. אמנם הרגשנו לא רצויים, אך לאחר שעברנו את שבעת מדורי הגיהנום, לא האמנתי שמישהו עוד יתנכל לנו בצורה כזו. איפה החופש ואיפה הבית? באותו לילה הסתתרנו באיזו עליית גג, פחדנו שגם בנו ינסו לפגוע, ולמחרת עוד לפני עלות השחר, התגנבנו לתחנת הרכבת ועלינו לרכבת שנסעה לעיר הגדולה לודז'. שם, אמרו לנו, יש הרבה יהודים ולא יעיצו לפגוע בנו יותר.

בלודז' היינו כמה חודשים. לא הלכתי לבית-ספר, חיינו בין יהודים ואת זמני הייתי מעבירה בנסיעות בחשמליות, בביקור בבתי-קולנוע וסתם שוטטות ברחובות. בלודז' אפשר היה תמורת כרטיס אחד, לראות אותו סרט מספר פעמים, וזה מה שנהגתי לעשות. היו מקרינים סרטים רוסיים נפלאים על המלחמה ואחד מהם ששמו היה "היא מגינה על המולדת" (ONA BRONI OJCZYNE) אני עדיין זוכרת מצויין.

אחרי שעברו כך כמה חודשים, הברחנו את הגבול הרוסי-אנגלי (הרפתקה כשלעצמה) והגענו למחנה פליטים גדול בגרמניה, בשם ברגן-בלזן.

בברגן-בלזן טעמתי לראשונה טעמו של בית-ספר. התאספנו שם ילדים רבים, שגם הם כמוני ניצלו בנס מהמלחמה. שם פגשתי את חיילי הבריגדה מארץ-ישראל שדיברו עברית. כששמעתי שיש לנו ארץ, יש לנו שפה ובית יהודי, ידעתי כי אין לי מקום אחר בעולם. למרות הפצרותיה של אמי שנהגר לאמריקה או לקנדה, שם נמצא חלק ממשפחתנו שיוכלו לעזור לנו, התעקשתי. הפעם לאף מקום אחר. ידעתי היטב איפה אני רוצה שיהיה לי בית.

ביולי 1947, הגענו אמא ואני לארץ. מספר שבועות היינו בבית-עולים בבת-גלים שבחיפה. לאחר מכן, ביקשתי לעבור לכפר-הנוער בן-שמן. בבן-שמן כתבתי את זכרונותיי על התקופה שהייתי בברגן-בלזן וניהלתי יומן על כל הקורה לי בבן-שמן. גם לאחר שעזבתי את בן-שמן המשכתי זמן מה לכתוב. במבט לאחור, כל שהעליתי בכתב, מהווה המשך ישיר ל"מה שהיה אז..." אבל, אלה כמובן סיפורים מסוג שונה לגמרי.

נספחים

לוח זמנים

אפריל 1940

הוקם הגטו בויד'בניק-סטרחוביצה. שלא כבערים אחרות, הגטו לא היה סגור ומסוגר, היה מעבר חופשי בין הרובעים האחרים לבין הגטו. אני בת 7.

תחילת קיץ 1942

התחילו גירושים בסביבות העיר שלנו - באוסטרוביץ, סקרז'יסקו, ראדום, קילצה ועוד.

27.10.42

הגירוש. כחודש-חודשיים לפני הגירוש נמסרתי למשפחה הפולנית.
אני בת 9.

29.7.44

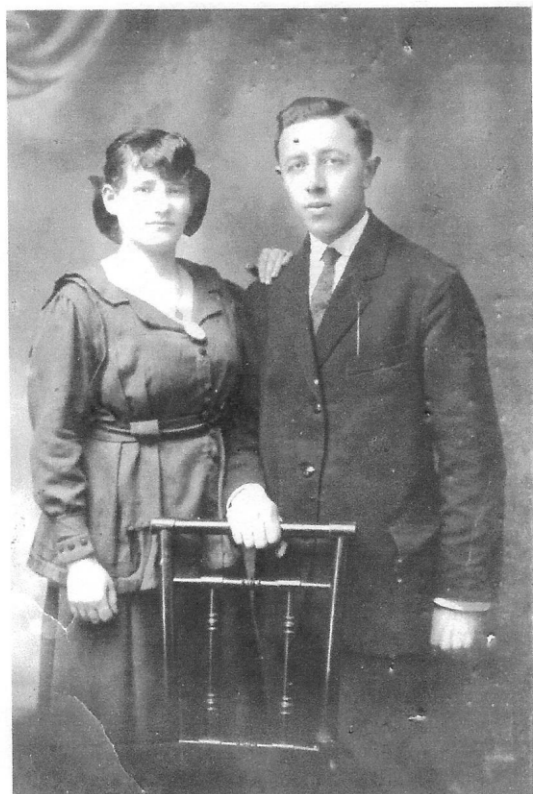
נשלחנו לאושוויץ. שלושה ימי נסיעה ללא מים ומזון עד אושוויץ.
אני בת 11.

(התאריכים הוצאו מתוך ספר הזיכרון של קהילת ויז'בניק-סטרחוביצה)

* ביוני 1998 ביקרתי במוזיאון של אושוויץ, שם פגשתי היסטוריונית פולניה בשם ד"ר קוביצה (KUBICA) המתמחה בקורות הילדים שהיו באושוויץ. שאלתי אותה אם אמנם אהבתו של ד"ר מנגלה, היתה רופאה בשם ד"ר אנה ומה עלה בגורלה. ד"ר קוביצה סיפרה לי, כי לאחר שחרור אושוויץ, ד"ר אנה נאסרה והועמדה למשפט. מאחר ורוב העדים מבין אסירי אושוויץ לשעבר העידו לטובתה, היא זכתה והוחלט לשחררה.

הבית בו גדלתי בויז'בניק-סטרחוביצה

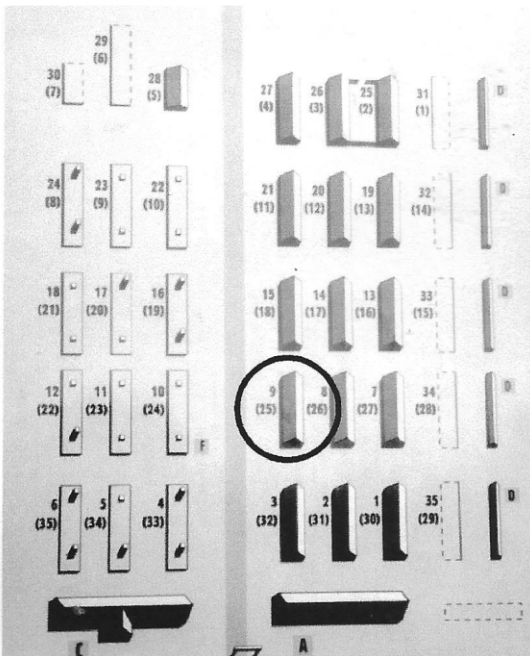
הורי, אסתר ונתן לוסטמן.

הגב' דנישבסקי, הפולניה שהחביאה אותי והצילה את חיי (באמצע), עם בתה אירנה (1965)

בלוק 25 עדיין קיים... (ביקור באושוויץ עם המשפחה, יוני 1998)

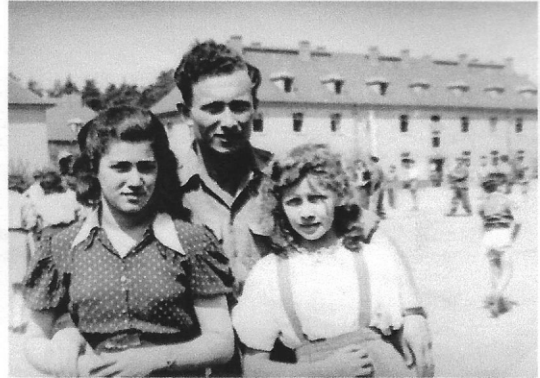
תוכנית מחנה הנשים בבירקנאו.
(בלוק 25 מסומן בעיגול)

... וגם הדרגש עליו שכבנו, אמא, אני ועוד אם אחת ובתה.

עם ילדי בית"ר. (ברגן בלזן, קיץ 1946)

חייל מהבריגדה היהודית וחברתי הטובה ביותר
הלינה (ברגן בלזן, קיץ 1946)

<p>CENTRAL JEWISH COMMITTEE in the British Zone of Germany Bergen Belsen HEBREW ELEMENTARY SCHOOL "JACOB EDELSTEIN" Founded 1st June 1945</p>	<p>בית הספר העממי העברי ע"ש הר"ש יעקב אדלשטיין פי"ה הקהילה היהודית המרכזית באזור המפרץ הבריטי בגרמניה ברגן-בלזן נוסד ב-1 ליוני שנת 1945</p>
<p>תעודת</p>	
<p>השם: אלטמן וניה גודל (מ): 1.933 אסיר המחנות: מאלסקיץ</p>	
<p>ברגן-בלזן יום 30 לדש אלול שנת 1947</p>	
<p>יושב ראש הוועד המרכזי:</p>	<p>יושב ראש משלחת המוכנות:</p>
<p>המנהל: <i>[Signature]</i></p>	

תעודת סיום של כיתה ד', ביה"ס העברי בברגן בלזן, מאי 1947.

Pennego dnia pamistam - ze do naszego sklepu przyšlo „gestapo”. i zaczęli robic rewizje. Zapręli tatusia i znaleźli sacharynz. Tam pomiedzieli te grozne słowa. Jesli tatus nie pome to go zastrelęz.

W ostatnich dniach tatus przyszedł i zabrali go do „gestapo”. Zaczeli się go mpytywac ale tatus odpomadal to samo. Wisc szef „gestapo” skingł gTonez azęby tatus poszedł, tatus miał wrazenie ze go idę zastrelęz msc wyszedł do komory, ale stat się cud i szef „gestapo” pomiedzial zeby tatus poszedł do domu.

Jakia uciecha była u nas w domu tego mił sobie nie moze wyobrazić. Tak się zakonczył tatusia proces.

Przejście do Polki

W ostatnich dniach zaczęło się mówic o „wysiedleniu” i tomo to bremiato grozenie.

Zaczęto się chodziec do pracy, lew ja majosc 16 lat nie mogłam sobie na to powiedic, wisc mama postanowil miś dac do Polki.

Wczazie byłam w domu a gdy pomysladami o wyjeździe do Polki dżenierie powieszę mi do uciek, zostac się z mamą gdzieś i zostęz go nigdzie nie moze być.

זכרונות אלה נכתבו על ידי טובצ'יה לוסטמן, בגיל 12, עם סיום המלחמה.
טובצ'יה לוסטמן שרדה, אך לא כך רוב רובם של ילדי יהדות פולין.
ידברו זכרונותיה אלה גם בשמם,

טובצ'יה לוסטמן עלתה לישראל בשנת 1947, הקימה משפחה וגרה בחיפה.
שמה כיום טובה פגי. היא נשואה, אם לשלושה ילדים, סבתא לארבעה נכדים
ובעלת תואר שני בפילוסופיה.